

ZAPISNIK

sa 56. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održane 5. marta 2020. godine

Sjednica je počela u 14 sati i 30 minuta.

Sjednici je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: dr Suad Numanović, Mirsad Murić, Žana Filipović, mr Branka Tanasijević, dr Nedžad Drešević, dr Budimir Aleksić i dr Ljiljana Đurašković.

Sjednici su u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore prisustvovali: Ivan Brajović, predsjednik Skupštine Crne Gore, Bojana Dabović, savjetnica predsjednika Skupštine Crne Gore, mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Milana Bojović, samostalna savjetnica za odnose sa javnošću u instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Blanka Radošević Marović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Semra Martinović, predstavnica Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Nikola Rakočević, predsjednik Kluba poslanika Demokratske partije socijalista, Boris Mugoša, predsjednik Kluba poslanika Socijaldemokrate Crne Gore i Liberalna partija Crne Gore, Peđa Grbin, poslanik Hrvatskog sabora (SDP), Arsen Bauk, poslanik Hrvatskog sabora (SDP), Melanie Vogel, predstavnica Evropske partije zelenih, Nj.E. Aivo Orav, šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Mladenka Tešić, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Manissier Sylvain, predstavnik Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava u Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Angela Longo, predstavnica Jedinice za borbu protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope, Ninoslav Mladenović, regionalni koordinator Projekta „Promocija različitosti i jednakosti u Crnoj Gori“, Danilo Papović, pravni savjetnik u NVO „Građanska alijansa“, John M. Barac, izvršni direktor NVO "LGBT Forum Progres", Danijel Kalezić, predsjednik Upravnog odbora crnogorske LGBTIQ asocijacije "Queer Montenegro", Marica Vlahović, predstavnica crnogorske LGBTIQ asocijacije "Queer Montenegro", Jelena Čolaković, programska direktorica NVO "Juventas", Milica Špajak, predstavnica NVO "LGBTIQ Socijalni Centar" i Jovan Ulićević, izvršni direktor NVO "Spektra".

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

*****

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

TEMATSKA SJEDNICA:

**„JEDNAKOST PRED ZAKONOM I ZABRANA DISKRIMINACIJE U CILJU
POŠTOVANJA RAZLIČITOSTI”
/O PREDLOGU ZAKONA O ŽIVOTNOM PARTNERSTVU LICA ISTOG POLA/**

****

Ovu tematsku sjednicu Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore organizovao je u partnerstvu sa Jedinicom za borbu protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope i Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori. Aktivnost je dio Akcije za promociju različitosti i jednakosti u Crnoj Gori koja se odvija u okviru *Horizontal Facility* za Zapadni Balkan i Tursku - II faza, koji kofinansiraju Evropska unija i Savjet Evrope, a sprovodi Savjet Evrope.

Uvodne govore su imali: Ivan Brajović, predsjednik Skupštine Crne Gore, dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, N.J.E. Aivo Orav, šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Angela Longo, predstavnik Jedinice za borbu protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope.

Moderator je bio Ninoslav Mladenović, regionalni koordinator Projekta „Promocija različitosti i jednakosti u Crnoj Gori“.

Predsjednik Skupštine Crne Gore Ivan Brajović je istakao da podržava rad Odbora za ljudska prava i slobode koji u kontinuitetu organizuje tematske sjednice i događaje koji se odnose na zaštitu i unapređenje ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori. Zahvalio je Savjetu Evrope na stalnoj podršci i partnerskoj saradnji sa Skupštinom Crne Gore u nizu oblasti od interesa za naše društvo. Naglasio je da je od obnove državnosti Crna Gora uredila svoj zakonodavni okvir i ratifikovala niz međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu ljudskih prava. Na taj način pored suštinskog rada na promociji građanskih vrijednosti u skladu sa međunarodnom praksom, obavezali smo se da štitimo i promovišemo ljudska prava svih građanki i građana Crne Gore bez obzira na njihovu rasu, vjersku, nacionalnu pripadnost, pol ili seksualnu orijentaciju. U pogledu promocije i zaštite prava LGBTIQ osoba učinjeno je da se danas naši sugrađani i sugrađanke osjećaju sigurnijim. Usvojena su važna strateška dokumenta, više opština je usvojilo lokalne akcione planove, a na simboličkom nivou značajan napredak je pokazan održavanjem osam Parada ponosa.

Predsjednik Skupštine je istakao da je kruna svih navedenih aktivnosti trebalo da bude usvajanje Predloga zakona o životnom partnerstvu osoba istog pola. Predlogom zakona predviđeno je pružanje seta prava koja su na raspolaganju i heteroseksualnoj populaciji. Uprkos različitim tumačenjima, nesporna činjenica je da suštinu ovog zakona čini zaštita osnovnih ljudskih prava. Socijaldemokrate nikada neće kalkulisati sa osnovnim ljudskim pravima građanki i građana Crne Gore, a takvo treba da bude opredjeljenje svih partija koje drže do vrijednosti evropske, građanske, sekularne, antifašističke Crne Gore u kojoj svako ko poštuje zakon može da živi ravnopravno, dostojanstveno i bezbjedno. Građanska Crna Gora je kroz svoju istoriju sazrijevala i evoluirala, na svom istinski emancipatorskom putu prihvatila je mnoge realnosti sa kojima su određeni segmenti društva odbijali da se suoče. I u ovoj oblasti država će ispuniti svoj zadatak da u mjeri mogućeg nedvosmisleno demonstrira spremnost da njeni građani i građanke mogu na zakonit način neometano da ostvaruju svoja prava. Na tom putu, osim donosilaca odluka u institucijama i građana pojedinačno, svoj doprinos daju i različite organizacije, među kojima su "Kvir Montenegro" i "LGBT Forum Progres". Podsjetio je da je sa predstavnicima NVO "Kvir Montenegro" tokom posjete "Drop in centru" prošle godine razgovarao o važnosti saradnje institucija sa civilnim sektorom, u cilju postizanja društvene kohezije i najšireg mogućeg konsenzusa u vezi sa pitanjima od zajedničkog interesa. Poštovanje, zaštita i unapređenje ljudskih prava bilo koje grupe u Crnoj Gori se tiče svih nas i predstavlja dobrobit za svako društvo. Zaključio je da će usvajanjem Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola biti postignut zajednički uspjeh, a Crna Gora će napraviti korak više u obezbjeđivanju ravnopravnih uslova života za sve naše građane. Predsjednik Skupštine je uvjeren da ćemo kao društvo u okviru svojih odgovornosti činiti sve da nastavimo da gradimo Crnu Goru zasnovanu na građanskim i evropskim, a nadasve ljudskim

vrijednostima- kao dom slobodnih pojedinaca i zajednica, čije različitosti razumijemo, tolerišemo i doživljavamo kao istinsko društveno bogatstvo.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je podsjetio na 31. sjednicu Odbora na kojoj je 2019. godine razmotren Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola, koji nažalost nije dobio potrebnu većinu prilikom glasanja na sjednici Skupštine Crne Gore 31. jula 2019. Istakao je da je Odbor za ljudska prava i slobode, kao matični odbor, na sjednici održanoj 27. februara 2019. razmotrio Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola, većinom glasova ga podržao i predložio Skupštini da ga usvoji. Na sjednici Odbora na kojoj su pored predstavnika predlagača i članova Odbora, učestvovali predstavnici institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i nevladinog sektora, prepoznatog u zaštiti prava pripadnika LGBT populacije, vođena je otvorena, konstruktivna i veoma kvalitetna diskusija o Predlogu zakona, čime je Odbor doprinio ostvarivanju inkluzivnog dijaloga na ovu temu. Tom prilikom ocijenjeno je:

- da je Predlog zakona značajan iskorak u unapređenju ljudskih prava i sloboda, pri čemu se niko ne favorizuje, već se stvaraju uslovi da svi budu jednaki;

- da Predlog zakona predstavlja samo formalizaciju stvarnog života čime će se riješiti niz praktičnih pitanja u odnosu između partnera istog pola i da registracija životnih partnerstava lica istog pola odgovara našoj sadašnjoj stvarnosti, kulturnim obrascima, običajima i normama;

- da se o pravima LGBT populacije u Crnoj Gori ne govori po prvi put, jer je Zakonom o zabrani diskriminacije zabranjena diskriminacija pripadnika LGBT zajednice, a Zakonom o zdravstvenom osiguranju dozvoljena je promjena pola u skladu sa medicinskim indikacijama, pri čemu država plaća 80% troškova;

- da donošenje zakona koji se tiču prava LGBT zajednice nije negativno uticalo na demokratski i ekonomski razvoj brojnih država Evrope;

- da se podrškom Predlogu zakona pokazuje da je Crna Gora na dobrom putu- putu jačanja ljudskih prava i sloboda, uvažavanja svih različitosti i poštovanja drugih i drugačijih;

- da Crna Gora još uvijek nije spremna da istopolnim parovima omogući usvajanje djece, što nije ni predloženo Predlogom zakona;

- da je Predlog zakona standard vezan za zajednicu i ne tiče se društvene podloge, pa ostaje da se vidi kako će društvo reagovati i

- da će nakon donošenja ovog zakona, shodno Zaključku Vlade Crne Gore, uslijediti izmjena niza zakona radi ujednačavanja propisa.

S druge strane, jedan broj učesnika sjednice je smatrao:

- da crnogorsko društvo nije spremno za predloženi zakon i

- da se brojne države suočavaju sa problemima koji se odnose na poštovanje prava djeteta nakon razvoda partnera. Pitanje je i ko bi u ime djeteta mogao da odluči da li ono želi da živi u zajednici istopolnih partnera.

Tom prilikom predstavnici nevladinih organizacija su istakli:

- da Predlog zakona u velikoj mjeri sadrži odgovore na probleme LGBT zajednice koji u praksi imaju partnerstva, ali nemaju prava po tom osnovu;

- da postoji povećanje podrške ovom zakonu među opštom javnošću koja je sa 18% u 2016. povećana na 55% u januaru 2019. godine i

- da su veoma zadovoljni Predlogom zakona, ocjenjujući ga važnim za ukupan koncept ljudskih prava u Crnoj Gori, uvjereni da će njegovim usvajanjem pripadnici LGBT zajednice konačno prestati da žive kao građani drugog reda, jer će se omogućiti minimum prava za 6-10% stanovništva Crne Gore, pripadnika LGBT zajednice.

Podsjetio je da je usvajanje ovog Predloga zakona utvrđeno i Agendom naših obaveza u prepristupnom procesu Evropskoj uniji, o čemu svjedoči podatak da je u Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za IV kvartal 2018. definisana obaveza donošenja zakona kojim će se regulisati životne zajednice lica istog pola. Imajući u vidu da Predlog zakona

nije usvojen u julu 2019. godine, Vlada Crne Gore je u decembru 2019. godine ponovo utvrdila Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola i isti u januaru 2020. dostavila Skupštini na razmatranje. Kao što je više puta naglašeno, osnovni razlog za donošenje zakona o životnom partnerstvu lica istog pola je dosadašnje nepostojanje normativnog akta kojim se uređuju prava životnih partnera istog pola, kao i postojanje obaveze poštovanja ljudskih prava svih građana. Afirmacija vrijednosti zaštićenih međunarodnim standardima u oblasti ljudskih prava i sloboda i zaštite od diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije jedan su od prioritenih ciljeva politike Vlade Crne Gore u ovoj oblasti i predstavlja nastavak dosadašnjih aktivnosti na unapređenju ljudskih prava, smanjenju stepena diskriminacije i nejednakosti LGBTI osoba.

Naglasio je da predloženo zakonsko rješenje predstavlja kompromis između potreba LGBT zajednice, međunarodnih obaveza Crne Gore i društvene realnosti u Crnoj Gori. Zakonskim aktom neophodno je regulisati ostvarivanje prava pripadnika LGBT populacije u skladu sa načelom jednakosti i nediskriminacije kako bi se doprinijelo stvarnoj inkluziji ove ranjive populacije u svim područjima života.

Zaključio je da ova sjednica potvrđuje da smo svjesni naše obaveze da poštujemo prava i slobode drugih, kako je propisano Ustavom Crne Gore i izrazio je nadu da će poslanici to pokazati konkretnim djelom- usvajanjem Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je podsjetio da je institucija Zaštitnika prije osam godina zauzela jasan stav po pitanju LGBTIQ populacije i sugerisala donošenje posebnog zakona kojim će se urediti ova oblast. U osmogodišnjem periodu prevaziđene su brojne prepreke, utvrđene činjenice i razbijeni stereotipi i predrasude koje su povezivane sa utvrđivanjem Nacrta zakona o životnom partnerstvu osoba istog pola. Naglasio je da se o ljudskim pravima ne pregovara, jer ona su prisutna, prirodna i pripadaju svakom čovjeku pri rođenju. Razgovara se o načinu implementacije međunarodnih standarda koji su prema Ustavu Crne Gore pravno obavezujući i direktno i neposredno se primjenjuju kada se neko pitanje reguliše drugačije od onog što je propisano međunarodnim ugovorima. Termin "zakonodavstvo" ne obuhvata samo zakon kao formalno-pravni akt, nego implementaciju i tumačenje pravne norme. U okviru sistema ljudskih prava, jednakost pred zakonom, kao opšte pravno načelo i zabrana diskriminacije kao ljudsko pravo i princip koji je sadržan u nacionalnom i međunarodnom pravu svih modernih pravnih sistema imaju posebno mjesto. U nedostatku poštovanja ovih principa teško možemo govoriti da smo ispunili našu međunarodnu, ali i unutrašnju pravnu, političku i moralnu obavezu, jasno propisanu Ustavom. Ukoliko je Crna Gora proevropski orjentisana i dio evropskog pravnog, kulturnog i svakog drugog nasleđa, onda je obaveza donošenja zakona jasna. Manje od devet zemalja Evrope poznaje istopolno partnerstvo, a istopolni brakovi su prepoznati u 16-17 zemalja Evrope. Zaštitnik je ocijenio da su predstavnici civilnog sektora prisutni na sjednici Odbora mnogo pomogli u pripremi Predloga zakona u kojem nijesmo usvojili sve standarde koji su prepoznati i priznati u Evropi, nego je u velikoj mjeri uvažena tradicionalna i konzervativna sredina Crne Gore. Stoga neće se povrijediti pravo konzervativaca, jer se ovaj Predlog zakona ne donosi ni na čiju štetu, već u korist LGBTIQ populacije.

Evropski sud za ljudska prava, kao vrhovni autoritet kada je međunarodno pravo u pitanju, izrazio je jasan stav da svako nepoštovanje jednakosti i članova zajednica istog pola predstavlja diskriminaciju. Postoje dva modela usaglašavanja: linearno usaglašavanje svih zakona sa pravom i praksom Evropskog suda za ljudska prava, ali i drugih pravnih okvira ili donošenje posebnog zakona, što je u ovom slučaju racionalniji pristup. Zakon se ne donosi da bi se ustanovila "nova moda" u Crnoj Gori, nego je potreba svih organa koji implementiraju obaveze u nacionalnom zakonodavstvu radi lakšeg primjenjivanja zakonske norme. U konkretnom slučaju, praksa Evropskog suda za ljudska prava je objašnjena u slučaju „*Oliari i drugi protiv Italije*“, prema kojem apsolutno nema nikakve dileme da li treba ili ne treba

donijeti zakon. Standardi Suda Evropske unije nijesu ništa drugačiji od prakse Evropskog suda za ljudska prava što se vidi iz slučaja "*Coman i dr. protiv Inspectoratul General pentru Imigrari i Ministerul Afacerilor Interne*" – ostvarivanje rezidencijalnog prava nikako ne može biti drugačije samo zato što je neko pripadnik istopolne zajednice. Donošenje zakona nije utemeljeno na prihvatanju nečeg što nije prepoznato kao standard ljudskih prava. Ako se pogleda struktura pravnih poredaka u Evropi, vidjećemo da su ovakvi akti odavno zaživjeli u većini pravnih sistema. Zaštitnik je u potpunosti podržao donošenje zakona, naglašavajući da se time ne pokazuje inventivnost, već se slijedi zajednička evropska pravna tradicija i ideja koju baštini 66% stanovništva Evrope. Ovaj zakon će donijeti korist zajednici koja je po mnogim indikatorima i dalje jedna od marginalnih grupa, doprinijeti rješavanju njihovih problema i lakšem ostvarivanju jednakosti u pravima i slobodama koje imaju i drugi građani Crne Gore. Zaključio je da usvajanje Predloga zakona nije pitanje stavova pojedinaca o konkretnoj temi, već se tiče cijelog društva.

Šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori Aivo Orav je poručio da je Evropska unija posvećena borbi protiv svih vidova diskriminacije, pa tako i po osnovu seksualne orijentacije. U Crnoj Gori članovi LGBTIQ populacije su prečesto žrtve nasilja, mržnje i diskriminacije. Proces usvajanja Predloga zakona je dugotrajan, što je u duhu parlamentarizma i demokratije, a na državama je da same donesu odluke po ovom pitanju. Naglasio je da Evropska unija ne propisuje kako Crna Gora treba da reguliše zakonodavstvo u ovoj oblasti. Međutim, zbog obaveze očuvanja ljudskih prava neophodno je uspostaviti jednakost pred zakonom, koja se već čuva Ustavom i nekim drugim aktima. LGBTIQ osobe imaju ista prava kao i ostali i ne radi se o obezbjeđivanju novih prava, već obezbjeđivanju istih građanskih prava za sve. EU podržava Crnu Goru u izgradnji pravičnog društva oslobođenog diskriminacije i nastaviće da prati napredak Crne Gore u ovoj oblasti, koja je vrlo važna za pregovarački proces sa EU.

Predstavnica Jedinice za borbu protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope Angela Longo je istakla da je Savjet Evrope razvio dalekosežne standarde kroz praksu Evropskog suda za ljudska prava u borbi protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, uključujući poštovanje privatnog i porodičnog života. Prema preporuci Monitoring misije Komiteta ministara Savjeta Evrope neophodno je obezbjeđivati ista prava za heteroseksualne i homoseksualne parove i tako u potpunosti primijeniti princip ravnopravnosti. Takođe, preporukama Savjeta Evrope iz 2017. godine Crna Gora je pozvana da usvoji zakon kojim se reguliše oblast zaštite LGBTIQ prava kako bi se adresirali praktični problemi sa kojima se te osobe susreću. Crnogorska Skupština se upoznala sa sudskom praksom u Evropi i evropskim standardima u ovoj oblasti. Došao je trenutak kada je na državi, odnosno poslanicima u Skupštini, da zauzmu konačan stav i osiguraju da LGBTIQ parovi mogu da ostvare bolje uslove života i ravnopravnost u društvu.

Na panelu "*Značaj obezbjeđivanja pravde i promocije anti-diskriminacije i zaštite građanskih prava LGBTI osoba (razmjena iskustava i naučenih lekcija)*" govorili su: Peđa Grbin, poslanik Hrvatskog sabora, Arsen Bauk, poslanik Hrvatskog sabora, Melanie Vogel, predstavnik Evropske partije zelenih i Blanka Radošević Marović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava.

Moderator panela bio je Danijel Kalezić, predsjednik Upravnog odbora crnogorske LGBTIQ asocijacije "Queer Montenegro".

Poslanik Hrvatskog sabora Peđa Grbin je informisao o praksi Evropskog suda za ljudska prava, pravnoj tekovini Evropske unije i o Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola, koji je na snazi u Hrvatskoj, sa posebnim osvrtom na ustavni okvir, norme o roditeljskoj njezi i zabrani diskriminaciji.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava je direktnija od prakse Suda Evropske unije i ona državama prepušta uređivanje porodičnog života, a time i životnog partnerstva osoba istog

pola. Prva relevantna odluka Evropskog suda za ljudska prava u ovoj oblasti donesena je u slučaju "*Schalk i Kopf protiv Austrije*". Bez obzira što u Austiji nije priznato pravo na brak osobama koje su podnijele tužbu, Evropski sud za ljudska prava jasno je naglasio da stabilne emocionalne zajednice osoba istog pola predstavljaju zajednicu porodičnog života iz člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima i uživaju njegovu punu zaštitu. U odlukama poput "*X protiv Austrije*" Evropski sud za ljudska prava utvrđuje da istopolni životni partneri moraju imati pristup usvajanju djece u istoj mjeri u kojoj je to garantovano uporedivim heteroseksualnim porodičnim zajednicama. U slučaju "*Vallianatos protiv Grčke*" država je povrijedila pravo na porodični život iz člana 8 Konvencije s obzirom da nije osigurala ni minimum pravnog priznanja koje je obezbijeđeno vanbračnim heteroseksualnim zajednicama. Iz odluke u ovom predmetu proizilazi stav Evropskog suda za ljudska prava da su države članice Savjeta Evrope dužne da osiguraju neki oblik zakonskog priznanja stabilnih emocionalnih istopolnih zajednica. U slučaju "*Oliari i Felicetti protiv Italije*" Sud ide korak dalje i definiše da potpuni nedostatak zakonskog priznanja stabilnih istopolnih emocionalnih zajednica predstavlja povredu dostojanstva.

Iz pravne tekovine Evropske unije za ovu oblast relevantne su Direktiva 2000/78, čija je svrha utvrđivanje opšteg okvira za borbu protiv diskriminacije na osnovu vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili seksualnog opredjeljenja u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja i Direktiva 2004/38 koja utvrđuje uslove pod kojima građani i članovi njihove porodice ostvaruju pravo na slobodno kretanje i boravak unutar područja država članica, pravo stalnog boravišta na području država članica za građane Unije i članove njihovih porodica i ograničenja pomenutih prava zbog javnog poretka, javne sigurnosti ili javnog zdravlja.

U slučaju "*Frederic Hay protiv Credit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sevres*" Sud Evropske unije zauzeo je stav da nepovoljno postupanje u odnosu na bračni status, a ne u odnosu na seksualnu orijentaciju, predstavlja direktnu diskriminaciju s obzirom da osobe istopolne seksualne orijentacije prema nacionalnom zakonodavstvu ne mogu stupiti u brak. Praksa iz slučaja "*Coman i drugi protiv Inspectoratul General pentru Imigrari i Ministerul Afacerilor Interne*" pokazala je da bez obzira što pojedine države članice EU ne priznaju istopolne zajednice, dužne su da priznaju učinke takvih zajednica sklopljenih u drugim državama. Na taj način, Rumunija je morala priznati boravak na osnovu porodičnog statusa američkom državljaninu koji je u Belgiji sklopio brak sa rumunskim državljaninom.

Životno partnerstvo u Hrvatskoj definisano je kao zajednica porodičnog života dvije osobe istog pola sklopljena pred nadležnim tijelom u skladu sa odredbama Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, dok se neformalno partnerstvo definiše kao zajednica porodičnog života dvije osobe istog pola koje nijesu sklopile životno partnerstvo pred nadležnim tijelom, ukoliko zajednica traje najmanje tri godine i ako je od početka zadovoljila pretpostavke za valjanost životnog partnerstva. Što se tiče roditeljske njege, životni partner roditelja djeteta ima pravo ostvarivati roditeljsku brigu o djetetu, odnosno sadržaje roditeljske njege zajedno sa roditeljima ili umjesto roditelja putem odluke suda, u skladu sa odredbama posebnog zakona kojim se uređuju porodični odnosi. Oba roditelja zajednički ili roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku brigu o djetetu u cjelosti, mogu djelimično ili u cjelosti privremeno povjeriti roditeljsku brigu o djetetu životnom partneru ako isti ispunjava pretpostavke za izdržavanje djece, propisane posebnim zakonom kojim se uređuju porodični odnosi.

Poslanik Hrvatskog sabora Arsen Bauk je ukazao da je akt koji je Hrvatska donijela 2003. godine u vezi istopolnih zajednica više bila deklaracija nego Zakon. 2012. godine su uslijedile primjedbe povodom formiranja radne grupe i početnih priprema Nacrta zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola. Konzervativniji dio društva je uputio primjedbe na odredbe zakona koje su se odnosile na djecu, a LGBT populacija je tražila da se odredbe Nacrta zakona inkorporiraju u Obiteljski zakon. U međuvremenu, Organizacija "U ime obitelji", podržana od strane vjerskih zajednica, pokrenula je referendum zahvaljujući kojem je Ustavom

definisano da se brak može sklopiti samo između muškarca i žene. U julu 2014. Predlog zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola je usvojen u Saboru sa 90 glasova „za“ od ukupno 151. Nakon donošenja Zakona, usvojeni su podzakonski akti, a u septembru 2014. organizovano je prvo istopolno vjenčanje. Nakon šest godina od stupanja na snagu Zakona sklopljeno je oko 200 istopolnih partnerstava.

Predstavnica Evropske partije zelenih Melanie Vogel je istakla da je u srži programa Evropske partije zelenih očuvanje prirode i sprečavanje klimatskih promjena, a borba za životnu sredinu je identična borbi za ljudska prava i slobode. Ukazala je da države ne smiju sistemski ugrožavati prava svojih građana. Informisala je da je 2019. godine prema Eurobarometru jasno uočeno da su sve zemlje koje su usvojile zakone za povećanje jednakosti prava LGBTIQ zajednice doživjele smanjenje homofobije, jer se u situacijama kada se osobama da više prava, društvo mijenja, navikava i normalizuje. Takođe, realnost se mijenja u skladu sa zakonima. Oni koji su smatrali da će doći "do smaka svijeta" shvatili su da nijesu bili u pravu, budući da i dalje postoje konzervativne i tradicionalne porodice. Iako je u početku bilo demonstracija i nemira, u Francuskoj se percepcija o LGBTIQ populaciji drastično poboljšala nakon usvajanja relevantnog zakonskog rješenja. Poručila je da će eventualno usvajanje Predloga zakona u Crnoj Gori pružiti ogromnu nadu LGBTIQ populaciji.

Blanka Radošević Marović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava je podsjetila da su od 2015. urađene dvije sveobuhvatne analize u ovoj oblasti, čemu su značajnu podršku dali Savjet Evrope i eksperti Evropske unije. Prvo je urađena Analiza modela zakona u zemljama članicama EU i regiona, a potom Analiza pravnog poretka u koji je trebalo inkorporirati ovaj pravni akt. Tom prilikom posebno su analizirani: Ustav Crne Gore, Porodični zakon, Zakon o nasljeđivanju, Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju i Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Ove Analize su dale jasnu sliku o tome kakav model istopolnog partnerstva odgovara Crnoj Gori. Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola prošle godine su, pored Odbora za ljudska prava i slobode, razmatrali Odbor za rodnu ravnopravnost i Zakonodavni odbor i bez obzira na dobijenu podršku u ovim radnim tijelima Skupštine Crne Gore, isti nije usvojen na plenumu. Zaključila je da je različitost prirodno stanje koje treba prihvatiti kao bogatstvo, a ne kao izvor sukoba i mržnje.

U raspravi su učestvovali: Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava, Blanka Radošević Marović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Žana Filipović, članica Odbora, Arsen Bauk, poslanik Hrvatskog sabora, dr Suad Numanović, član Odbora, Peđa Grbin, poslanik Hrvatskog sabora, mr Branka Tanasijević, članica Odbora, Boris Mugoša, predsjednik Kluba poslanika Socijaldemokrate Crne Gore i Liberalna partija Crne Gore, John M. Barac, izvršni direktor NVO "LGBT Forum Progres", Jelena Čolaković, programska direktorica NVO "Juventas", Marica Vlahović, predstavnik crnogorske LGBTIQ asocijacije "Queer Montenegro", Jovan Ulićević, izvršni direktor NVO "Spektra" i predsjednik Odbora dr Halil Duković.

Savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting i članovi Odbora Žana Filipović i dr Suad Numanović su postavili sledeća pitanja:

- Da li je moguće brisati ili izmijeniti član 10 Predloga zakona, koji se odnosi na sklapanje istopolnih partnerstava sa osobama koje nijesu sposobne za rasuđivanje, jer isti nije u skladu sa univerzalnim principom zaštite lica sa invaliditetom iz Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom?

- Kakav je odnos Katoličke crkve u Hrvatskoj prema LGBTIQ populaciji i kakva je komunikacija po tom pitanju između države Hrvatske i Katoličke crkve?

- Kakav je stav Pravoslavne crkve i Islamske zajednice u Hrvatskoj po pitanju Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola?

Odgovore na pitanja su dali: Blanka Radošević Marović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Arsen Bauk, poslanik Hrvatskog sabora i Peđa Grbin, poslanik Hrvatskog sabora, navodeći da:

- Crna Gora još uvijek nije u potpunosti ispoštovala član 12 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, a član 10 Predloga zakona je u skladu sa relevantnim zakonodavstvom u Crnoj Gori. I Porodičnim zakonom je propisano da brak ne može da sklopi lice koje ne može da rasuđuje. Kako se ovdje ne radi o klasičnom obligaciono-pravnom odnosu, već o odnosu koji proističe iz kanonskog prava, norma isključuje mogućnost zaključenja braka samo u slučajevima potpunog odsustva mogućnosti rasuđivanja radi zaključenja braka. Postupak lišenja poslovne sposobnosti je regulisan Zakonom o vanparničnom postupku, koji za sada ne sadrži sve garancije, uključujući i postupak preispitivanja poslovne sposobnosti. Međutim, prema informacijama koje je Zaštitnik dobio od strane predstavnika Ministarstva pravde na događaju na kojem se raspravljalo o pravima osoba sa invaliditetom, upravo na dan održavanja Tematske sjednice, taj Zakon će u cjelosti biti prilagođen međunarodnim standardima, uključujući i proceduru lišenja poslovne sposobnosti. Način na koji sudovi implementiraju ovu odredbu je više formalne, nego suštinske prirode. U ovakvim slučajevima jednu od determinantnih uloga ima i medicinska struka, uz ograničenje da sva prava stoje na raspolaganju licu kojem se oduzima poslovna sposobnost, kao i licima koja žele sprovesti provjeru kada je ta poslovna sposobnost već oduzeta.

- Stav Katoličke crkve-Komisije hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax* povodom Zakona o životnom partnerstvu lica istog spola i Obiteljskog zakona se svodi da oni nijesu generalno protiv uređenja ove oblasti, već samo u dijelu koji se odnosi na prava djece. Predstavnicom Komisije je bila u Radnoj grupi za izradu nacрта zakona sve do trenutka kada se počelo govoriti o njezi djece, kada je procijenila da predloženo rješenje označava pokušaj omogućavanja usvajanja "na mala vrata". Katolička crkva ima uticaj na javnost u vezi pojedinih pitanja, a u vezi drugih- nema. Svega 7-8% građana smatra da žene nemaju pravo na pobačaj, 81% smatra da imaju, dok su ostali neodlučni. Takođe, donesen je Zakon o suzbijanju diskriminacije, iako se istom protivila Katolička crkva.

- Manjine u Hrvatskoj se međusobno podržavaju. Katolička crkva, Pravoslavna crkva i Islamska zajednica su zajednički bili za održavanje referenduma o Ustavnoj definiciji braka, a protiv su bili Jevrejska zajednica i određene protestantske crkve. Nakon usvajanja Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola religijske zajednice se nijesu posebno oglašavale.

Član Odbora dr Suad Numanović je podsjetio da prethodne godine poslanici koji su bili protiv usvajanja Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola nijesu podnosili amandmane u cilju poboljšanja predloženog teksta. Poslanici Demokratske partije socijalista nemaju dvoumljenja u vezi apsolutne podrške Predlogu zakona. Očigledno je da nedostatak podrške manjinskih partija ovom Predlogu zakona proističe iz mišljenja i stavova određenih vjerskih zajednica. Ako su predstavnici manjinskih naroda u Hrvatskoj, nama najbližoj zemlji Evropske unije, podržali Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola nema sumnje da bi to moglo da se desi i u Crnoj Gori.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je ukazao da pitanje usvajanja djece nije regulisano Predlogom zakona, ali ono što bi trebalo svi da znaju jeste da su u Crnoj Gori već uspostavljeni procesi usvajanja i nepotpunog usvajanja djece od strane samaca i bračnih parova, koje niko nije mogao provjeriti ili garantovati da neko od njih ne pripada gej populaciji. U praksi Evropskog suda za ljudska prava po ovom pitanju u fokusu je najbolji interes djeteta. Zaštitnik je naglasio da će se pitanje usvajanja djece morati riješiti u svjetlu prakse Evropskog suda za ljudska prava i dva karakteristična slučaja: "*E.B. protiv Francuske*" u kojem je Evropski sud za ljudska prava prema principu najboljeg interesa djeteta dozvolio usvajanje djeteta koje je bilo zabranjeno odredbama nacionalnog zakonodavstva i "*Frette protiv*

Francuske" u kojem je Sud nedozvoljavanje dvijema osobama koje su u istopolnoj zajednici da usvoje dijete proglasio neusaglašenim sa stavovima Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Poslanica mr Branka Tanasijević je ukazala da su istopolne zajednice postojale u prošlosti i većinom su bile neprihvaćene od strane društva. Sedamdesetih godina prošlog vijeka uobličeni su "gej pokreti" i "gej kultura". Crna Gora je demokratska građanska država i smatra da će Predlog zakona u skorijoj budućnosti biti usvojen. Nedostatak podrške Predlogu zakona se ogleda i u tome što je crnogorsko društvo patrijarhalno i ono ne želi da napravi otklon od takvog modela, kao i zbog situacionog modela, prema kojem će dijete koje je usvojeno u istopolnoj zajednici imati problema sa identifikacijom, jer će imitirati način života u istopolnoj zajednici iako to nije njegova urođena seksualna orijentacija. Odrastanje djeteta u homoseksualnoj porodici nije garant da dijete neće biti žrtva nasilja, a isto važi i za heteroseksualne porodice. Podsjetila je da je 1990. godine Svjetska zdravstvena organizacija prvi put u istoriji izbrisala šifru bolesti za homoseksualizam sa liste patologija i od tada se na ovu pojavu posmatra kao na stil ponašanja.

Podsjetila je da je u Crnoj Gori prvi korak napravljen utvrđivanjem Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola od strane Vlade Crne Gore. Hrvatska je svojim primjerom pokazala da bi ideja koju Predlog zakona nosi mogla da zaživi kod nas i da promijeni svijest građana. Usvajanje Predloga zakona predstavlja dug put, a promjena svijesti još duži. Hrvatska nam je pokazala da će nakon proteka određenog vremena od usvajanja Predloga zakona isti polako, ali sigurno biti prihvaćen od strane većine građana.

Predsjednik Kluba poslanika Socijaldemokrate Crne Gore i Liberalna partija Crne Gore Boris Mugoša smatra da je ljudsko pravo suština Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola. Prilikom izlaganja o Predlogu zakona o životnom partnerstvu lica istog pola prošle godine na plenumu je najmanje govorio sa aspekta političara. Podsjetio je da je članom 85 Ustava Crne Gore propisano da se poslanik opredjeljuje i glasa po sopstvenom uvjerenju. Nije zadovoljan što je samo nekoliko poslanika prisustvovalo Povorci ponosa održanoj 2019. godine, iako su među njima bila dva poslanika iz Kluba kojem pripada. Nada se da će se ovaj Predlog zakona usvojiti za mjesec dana i da se za nekoliko godina o ovome neće govoriti u negativnom kontekstu.

Generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević Marović je informisala da se Predlogom zakona reguliše briga o djeci čiji je jedan od roditelja u zajednici istopolnog partnerstva, ali isključivo prema principu najboljeg interesa djeteta. Naime, obavezu izdržavanja tog djeteta dobija partner samo u situaciji kada ne postoje biološki roditelji i kada su drugi zakonski srodnici umrli, odnosno ukoliko isti nemaju zakonski utvrđene materijalne mogućnosti da se brinu i izdržavaju dijete, i to ne samo do 18 godine, nego ukoliko je u pitanju produženo školovanje i do 26 godine života.

Izvršni direktor NVO "LGBT Forum Progres" John M. Barac je istakao da je sjednica Odbora dobra prilika da se čuju autentične priče iz realnog života pripadnika LGBTIQ zajednice, kao i da se razvije diskusija o svim relevantnim pitanjima. Osvrnuo se na Predlog zakona, koji predstavlja jedan od najznačajnijih momenata za istopolne parove u Crnoj Gori. Usvajanjem Predloga zakona postavlja se temelj na osnovu kojeg će prava LGBTIQ zajednice po prvi put u istoriji biti definisana pravnim okvirom države Crne Gore. Smatra da je Predlog zakona dobar kompromis i kamen temeljac za dalju izgradnju i razvijanje prava pripadnika LGBTIQ populacije. Usvajanjem Predloga zakona Crna Gora neće „nestati“, nego će njeno društvo LGBTIQ populaciju posmatrati kao sebi jednake. Takođe, istopolni parovi u Crnoj Gori bili bi prepoznati, zaštićeni i uvaženi, a krajnji cilj je postizanje jednakosti između partnerstva i braka u Crnoj Gori, povodom čega će se morati mijenjati Ustav. Nacionalne manjine iz Hrvatske bi trebale da razgovaraju sa donosiocima odluka u Crnoj Gori i da im objasne da je

Predlog zakona, iako političko pitanje, u mnogo većem stepenu pitanje ljudskih prava i sloboda. Za organizaciju koju predstavlja jedna od spornih stvari u Predlogu zakona tiče se roka za početak primjene zakona, budući da je u Hrvatskoj taj rok bio mnogo kraći. Socijaldemokratska partija Crne Gore je u svemu osim u glasanju dala podršku Predlogu zakona. Ta partija je obećala da će, ako Predlog zakona ne prođe prilikom prvog glasanja u Skupštini, isti podržati prilikom sledećeg glasanja. Međutim, nepojavljivanje predstavnika Poslaničkog kluba ove partije na sjednici Odbora izaziva određeni strah da bi i na sledećem glasanju na plenumu Skupštine mogla da se ponovi ista situacija. Nada se da će Crna Gora u budućnosti u ovoj oblasti biti model kojim će se voditi sve zemlje regiona.

Programska direktorica NVO "Juventas" Jelena Čolaković je izjavila da su pripadnici LGBTIQ populacije odlično zapamtili šta je koji poslanik rekao i kako je glasao na plenumu prilikom razmatranja Predloga zakona. Poručila je da će LGBTIQ populacija na sledećim izborima vratiti „uslugu“ svim političkim partijama koje i ovaj put ne podrže Predlog zakona. Smatra da u Zaključke sa 56. Tematske sjednice Odbora, zbog istorijskog značaja, treba navesti da je zakon „kompromis“ i da je ovaj Predlog zakona dobra osnova, ali i da ima prostora za dalje unapređivanje, jer je to prelazno rešenje do jednakosti.

Predstavnica crnogorske LGBTIQ asocijacije “Queer Montenegro” Marica Vlahović je ukazala da LGBTIQ populaciju ne treba poistovjećivati sa devijantnim ponašanjem i da se ta zajednica mora prihvatiti i posmatrati u kontekstu ljudskih prava i sloboda, načina života i identiteta koje ima svako ljudsko biće. Iako Crna Gora kasni za svjetskim trendovima, na sreću danas su poznati i dostupni brojni primjeri prepoznavanja prava LGBTIQ osoba.

Izvršni direktor NVO "Spektra" Jovan Ulićević je ukazao da stav kojim se predviđa da će dijete koje odrasta u LGBTIQ zajednici biti sklono da imitira ponašanje svojih roditelja, predstavlja stav prema LGBTIQ osobama. Jasno je vidljivo zašto i oni, koji su po svim mjerilima najuspješniji u društvu, ne žele da kažu da pripadaju LGBTIQ populaciji. Društvo se plaši od toga da li će neko dijete postati pripadnik LGBTIQ populacije, jer mnogi smatraju da su LGBTIQ osobe manje vrijedne zbog svoje seksualne orijentacije. Treba govoriti o prihvatanju LGBTIQ osoba kao pripadnika ljudskog roda, a ne samo o prihvatanju njihovih ljudskih prava, identiteta i načina života.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je ukazao da su postojale dvije glavne barijere prilikom prvog razmatranja o Predlogu zakona o životnom partnerstvu lica istog pola. Jedna se ticala usvajanja djece, a druga se odnosi na tradiciju i tradicionalne odnose. Podsjetio je da je u Budvi 2013. bio jedan od učesnika prve Povorke ponosa u Crnoj Gori, zbog čega se susretao sa brojnim problemima. Za donošenje zakona u Parlamentu potreban je politički kompromis. Istakao je da je prošle godine za Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola glasalo 35 poslanika iz Demokratske partije socijalista, kao i tri poslanika iz Socijaldemokrata i Liberalne partije Crne Gore. Mišljenja je da će Predlog zakona opet dobiti potrebnu većinu na sjednici Odbora i da će se uložiti potrebni naponi da se isti usvoji i na plenumu. Zaključio je da država mora težiti evropskim standardima i posvećeno raditi na promjeni balkanskog mentaliteta.

Odbor za ljudska prava i slobode je većinom glasova (sa pet glasova "za" i jednim glasom "uzdržan") usvojio sledeće

ZAKLJUČKE

SA 56. TEMATSKE SJEDNICE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, organizovane u partnerstvu sa Jedinicom za borbu protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope i Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori

„Jednakost pred zakonom i zabrana diskriminacije u cilju poštovanja različitosti“ /O Predlogu zakona životnom partnerstvu lica istog pola/

1. Učesnici 56. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, organizovane u partnerstvu sa Jedinicom protiv govora mržnje i saradnju Savjeta Evrope i Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori, u otvorenom i inkluzivnom dijalogu su razmijenili mišljenja o načinu implementacije ljudskih prava i sloboda pripadnika LGBTIQ populacije i zaključili da u okviru sistema ljudskih prava jednakost pred zakonom, kao opšte pravno načelo i zabrana diskriminacije, kao ljudsko pravo, imaju posebno mjesto. Ocijenili su da se u nedostatku poštovanja ovih principa teško može govoriti o ispunjavanju međunarodne, ali i unutrašnjopravne, političke i moralne obaveze propisane Ustavom Crne Gore.
2. Učesnici sjednice su saglasni da donošenje zakona o životnom partnerstvu lica istog pola ne podrazumijeva prihvatanje normi koje već nijesu prepoznate kao standard ljudskih prava, posebno ako se uzme u obzir da je ovakav akt odavno zaživio u većini pravnih sistema. Stoga, zaključuju da Crna Gora donošenjem zakona o životnom partnerstvu lica istog pola ne bi pokazala inventivnost, već bi slijedila zajedničku evropsku pravnu tradiciju.
3. Jedinostvena je ocjena učesnika sjednice da je normativnim aktom potrebno urediti prava životnih partnera istog pola, tim prije što je Evropski sud za ljudska prava, kao najviši međunarodno pravni autoritet u implementaciji ljudskih prava, zauzeo jasan stav da se jednakost osoba koje čine zajednicu istog pola mora obezbijediti linearnim usaglašavanjem ili donošenjem posebnog zakona, što je potvrđeno u praksi Suda, posebno u predmetu „*Oliari i drugi protiv Italije*“.
4. Usvajanjem Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola obezbijedila bi se pravna sigurnost i ujednačenost zakonodavstva, racionalniji pristup i jasnije uporište materijalno-pravne osnove presuđenja, odnosno donošenja odluka u upravnim stvarima koje se odnose na prava pripadnika LGBTIQ populacije. Čak i u situaciji kada ovakav zakon ne postoji u pravnom sistemu Crne Gore sudovi i drugi organi dužni su da primijene standarde Evropskog suda za ljudska prava u širem smislu, pa je zakon samo jasan pravni izraz domaćeg zakonodavstva i olakšan posao donosiocima odluka, čime bi se prevazišao još jedan „jaz“ na putu evropskih integracija i ispunila obaveza Crne Gore iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Crne Gore.

5. Ocjenjuje se da bi usvajanje Predloga zakona o životnom partnerstvu lica istog pola predstavljalo samo formalizaciju stvarnog života, čime bi se riješio niz praktičnih pitanja u odnosu između partnera istog pola, kao i da registracija životnih partnerstava lica istog pola odgovara našoj sadašnjoj stvarnosti, kulturnim obrascima, običajima i normama. Istim bi potvrdili načela univerzalnosti i nedjeljivosti ljudskih prava, koja važe za sva ljudska bića bez obzira na bilo koju urođenu ili stečenu karakteristiku.

6. Zaključuje se da je Predlog zakona značajan iskorak u unapređenju ljudskih prava i sloboda, pri čemu se niko ne favorizuje, već se stvaraju uslovi da svi budu jednaki. Donošenje zakona o životnom partnerstvu lica istog pola koristilo bi LGBTIQ zajednici koja je po mnogim indikatorima i dalje jedna od marginalnih grupa, čime bi se njihov život učinio lakšim u ostvarivanju jednakosti u pravima i slobodama koje imaju i drugi građani/ke u Crnoj Gori.

7. Polazeći od činjenice da ljudska prava nijesu pitanje politike, nego i morala iz koga su proistekla, uzimajući u obzir jednakost svih u pravima i dostojanstvu, kao i iskustva Hrvatske i Francuske u regulisanju životnog partnerstva osoba istog pola i praksu Evropskog suda za ljudska prava, ocjenjuje se da realnost koja se odnosi na život pripadnika LGBTIQ zajednice treba zakonom urediti na najbolji mogući način, pri čemu svaka država ima pravo da odabere model pravnog uređenja životnih zajednica istopolnih partnera.

Sjednica je završena u 18 sati.

ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković